

محمد علی تاج احمدی نین «یاشادئغمئمز تبریز» کیتابی

۲۰۱۷ نجی ایلده محمد علی تاج احمدی جناب لاریندان ۲۵۸ صفحه ده تبریز حاقدا بیر کیتاب نشر اولونوب: «یاشادئغمئمز تبریز».

تاسوفله بو ده یرلی کیتابین نه ناشری بللی دیر ونه ساتیش یرلی. امید اندیره م یازان بو نشر مسئله سینه جدی بیر فیکیر قیلین! کیتابین باش سؤزونون باشلیغیندا، م.ع. معجزده ن بوشعر گتیریلیب: «اومیدین کسمه معجز، یاز آنان تعلیم اده ن دیلده / گزه ربیر ارمغان تک دفترین، بیل، چین و تاتاری»

تاج احمدی بو کیتابی اوخویانلارا خطاب یازیرکی بو کیتاب بیر تاریخ کیتابی دگیل و بیر منوقرافی دا دییل والته خاطیرات کیتابی دا دگیل. یازار یاشادیغی شهری و دورانی و شهرین باشینا گلن ایشلرین بیر پاراسینی گوردویو کیمی، بیلدیگی کیمی و... کاغاز اوسته گتیریب و اونا گوره ده آدینی یاشادئغمئمز تبریز قویوبدور.

کیتاب تبریزه آید چشیدلی موصولاری احتوا اندیر. کیتابدان پارچالار گتیرمک له اوخوجولاری یاشادئغمئمز تبریزله تانیس ائتمک ایستیره م. من محمد علی تاج احمدی نین یازی و املا اوسلوبونا آل وئرمیشام. کیتابدا نجه یازیلیب منده اوچور گتیرمیشم! یازان «تبریزه بیر قوش باخشئی» باشلیغی آلتیندا تبریزین جوغرافی سیندان توتوموش تاریخینه وهاواسینا قده ر اوخوجویا جیدی واطرافلی بیلگی وئریر. یرلی گلدیکده گون مسئله لرینه ده توخونور: «شهرین ایندیگی جمعیتی ۳،۷۵۵،۲۴۹ نفر دیر. یانی انقلابدان قاباغا گوره سای ۵ برابر آرتبدر. بللی دیر کی، بله بیر کؤکلو آرتما، بیر بله آرزماندا، جمعیتین طبیعی آرتماسی آلا بیلیمز، و بو آنجاق کوتله ایله یاخن و اوزاق کندلردهن، ماهال لاردان گلمه ایله اؤدهنه بیلیمیش.»

تاج احمدی تبریزین تاریخی حاقدا یازیر: «شهر چُخ قدیم زمانلاردان تاریخه گتیریب. مسیحدهن قاباقدان آشورلار دؤروندهن بو شهره ایشاره لر وارددر. شهرین تاریخین انیشی و یخوشو چُخ اُلبودور.» یازار بیر نجه اهمیتلی تاریخیه ایشاره اندیر: «میلادی ۹نجو یوزایل لیگینده تبریز یرلی حکومتلر پایتختی اُلب، میلاددان ۱۲۲۷ ایل سُنرا تبریز شهری چنگیزخانن ایمپراتورلوغونا قاتلئبدر، آما بونو دا بیلیملی دیر کی، موغول قشونو شهری دؤیوشده توتمایب. شهرین بؤیوک باشلاری موغول لا مقاوله باغلایب شهری آچنبلار. انا گوره شهر تالانمئش و داغئلمامئش قائلبدر. میلاددان ۱۲۷۰ ایل سُنرا چنگیزین نوهسی آباقخان تبریزی اوزونه پایتخت ادیدیر، میلاددان ۱۲۹۵ ایل سُنرا تبریز قازانخانن پایتختی اُلبودور، یوز ایگیمی ایل اُندان سُنرا ۱۳۷۵ نجی میلادی ایلده تبریز قره قیونلو پایتختی اُلب (گؤی مجید بو ایل لرین دوزهلمیشی دیر)، میلاددان ۱۳۹۲ ایل سُنرا امیر تیمور گورکانی تبریزی تالایب. بو یوروشده تیمور ایندیگی منجم محله سینده علی سیاهپوش دیلن بیر ذات لا گوروشوبدور. تیمورا اُنو درین بیر عالم بیلدیریلر و انا گوره گوروشونه گدیب. بیله سیندهن سُروشوب نی یه باشاباش قره گینیب سیز؟ جواب ورب کی، نفسیمی اؤلدورموشم، اُنون قره سینی گیمیشم. تیمور سُروشوب اگر اؤلدورمه لی دگیلمیش نی یه اؤلدورموسن؟ اگر ده اؤلدورمه لی ایمیش داهانی یه قره گیمک؟ سیاهپوش جواب تاپا بیلیمیر. تیمور دیر دورون گده ک بو بیر زاد بیلیمیر.

[ائله قترخننجی ایل لرده غلامحسن فروددا آناسی، باجیسی و قارداشلاری ایله بیرلیکده بو منجم محله سینده علی سیاهپوش کوچه سینده اوتوراردیلار. غلامحسن فرودون مستعار آدلاریندان بیر یه ده علی سیاهپوش ایدی. فرود بو آدلا «آدینه» ده مقاله لر

یازاردی. من بیرینجی دفعه رحیم رئیس نیانی و... فرنود گیلده گورموشم. او واخت لار رئیس نیا وناهدی آذر «دومبارز مشروطه» نی چاپا حاضیر لایر دیلار. م. آزادگر]

میلاددان ۱۵۰۰ ایل سُرنا شاه اسمائیل صفوی تبریزی پایتخت ادیب،

۳۰-۲۵ ایل سُرنا عثمانلی تعرضونده شاه طهماسب، شاه اسمائیلن اُغلو قزوینه دانشنئب و تبریز پایتختلیکدهن دوشوب. ... شاه طهماسب آتائن تورکو دیوانی قارشئسندا طهماسبی شاهنامه یازدئرئر کی، هله لیک نیویورک موزه سینده دیر. صفوی شاه عباس پایتختی اصفاهانا آپارئر و صفوی لر دؤلتی یئختلانندان قاجار دؤلتی ایش باشئا گله نه کیمی قاباقجا پایتخت لیکدهن دوشموش تبریز آنجاق بیگلر بگی مرکزی کیمی قالئر، تا بیرینجی آقامحمدشاه قاجار گورجوستان یلوندا تبریزده باشئا تاج قُیوب و شاه آلور. اُ ولادهن تبریز ولیعهد ایله شن شهر آلوب دارالسلطنه آدلانئر.

میلادی ۱۹۰۸نجی ایله ایراندا مشروطه انقلابی حره کتلیرنده تبریزده وطنداش ساواشی آلور و شهر آن بیر آی حکومت قُشونلاری و آداملاری ایله محاصره آلونور. آما مشروطه ایسته یئر بو دؤیوشلرده اوستون چنخترلار و بونو گورن روس مستملکه چی دؤلتی ۱۹۱۱نجی میلادی ایلینده اوز سالداتلاری ایله تبریزی توتور و بوردا اوز ادامی صمدخانئ ایش باشئا کتیریر و باشاردئغی اوز باشنالنغی اسیر گه میر. بو اشغالچی قُشون ۱۹۱۷نجی ایل روس انقلابندان سُرنا تبریزدهن چنختر...

۴۶-۱۹۴۵ میلادی ایل لرینده تبریز مرکزلیگی ایله آذربایجاندا ملی حکومت قورولور و دوز بیر ایل سُرنا دا دوریلیر. «

گوروندوکی کیمی تاج احمدی قیسادا اولموش اولسا تبریزین تاریخی حاقدا دوزگون تاریخی بیلگی وئریر.

یازان تبریزین هاواسی حاقدا یاشادیغی ایلر ده اوخوجویا بیلگی وئریر: «شهرین اوزونون هاواسی یونگول، سرین، اوریه یاتان، قشلائی سُبوق، اوزو یللی، کولکلی دیر. ایلین فصلینه گوره یلین استقامتی ده بیشه، آما ایلین چُنخ گونلرینده یل یاواش آلسا دا کیسلیمه ز... تبریز ایقلم باختمندان و تاریخاً سُبوق بیر شهر تانئنبدئر... سُبوقلار اله آلردئ کی، دُغردان تو دسه یدین گؤیده دُئاردئ. اصغر (محمد علی تاج احمدی نین بویوک قارداشی) بیر گون سحر تَردهن دیکباشئندان گچنده گورموشدو کی، بیر کیشی اوین پنجره سینی آچئب بیر آز سو آتئر اشیگه. سو یره چاتئنجا دُنور... گون اُرتایا یاخئن باقالدان یغورد آلب گتیردیک اوده قاشتق وئراندا یغوردون ایچیندهن دُنوب بوزا دُئوموش یغورد گلدی... بیر ایل قشئی بیر آیشن ایچینده اُن بیر یل قار یاغدئ. هر یل دا اُتوز سانتیمتر. سُبوغون رکوردونو بیز ۱۳۴۲نین قشئندا گوردوک. سُبوق دوشدو و اوزون سوردو. بیر آیدان آرتق شخته ۱۵-۲۰ درجه دن آزالمدئ. ان سُبوق گونلر قشخ درجه شخته دن آرتق ایدی. ۴۲ درجه ده دیردیلر. قاردان، سُبوقدان یل لار باغلامشئدی. نفت چاتشمئردئ. دیردیلر موغاندا قونلار اوچون طیاره ایله یم تۆ کولر. جاملارنن قئروو آچئلئمردئ.»

یازان اوشاقلیق، ینی یتمه لیک دؤرونده تبریزین اقتصادی دورومو، تبریزی لرین یاشایشین دان دا یازماغی یاددان چیخارتمیر و پهلوی دؤرونون تبریزی و آذربایجانئ دیزه چؤکدورمه سیاستینه ایشاره ائدیر و اؤرنک اوچون تبریزده بیر محله نین آدینی چکیر: «علیخان محله سینده دمک آلار کی، دوز معاسئنا کفی ساز آدم یخ ایدی.»

یازان تبریزین لاپ بؤیوک وارلی لارئندان حاج محمدباقر کلکتچی دن آد چکیر: «شهرین لاپ بؤیوک وارلی لارئندان بیری حاج محمدباقر کلکتچی ورجی میدانئندان بیر آز آشاغندا ایله شردی. بیز همیشه اُنو آیقلا عصاصئنی دؤیه دؤیه گدهن گورموشدوک.»

تاج احمدی داشقادان تاكسى بارا، فایتوندان تاكسى یا؛ باشلیغی آلتیندا تبریزده بو پروسس نئجه باشلاير ايضاح ائدير. اوسته ليك داشقا و فایتون حاقدان گنیش معلومات وئيرير. تاج احمدی فایتون دالئنا مينمه بين دن ده خاطيره تعريف ائدير: «مينم ده سُن فایتون دالئنا مينمه بينم دروازا كوچه سينده آلدو. فایتونچونون قونوتونون دويونو دوز باشمئن آرتاستنا ده يدي و برک آجشدردي. داها آندان سُر فایتون دالئنا مينمه ديم.»

تاج احمدی تبریزده چوره ك و آنون چنشىدلری حاقدان گنیش بيلگی يه ماليك دير: «تبریزده هامندان آرتق آختارئلان و بييلن چوره ك دير. چوره بين اهميتيني خلقين ديرليگينده گورستمك اوچون سوزونون ديلده ايشلنمه سي ياخچى بير گورسديجى آلا بيلير. چوره ك قازانماق، چوره ك دالئسجا گتمك، چوره كدهن دوشمك، چوره كدهن سالماق، چوره ك داشدان چنخماق، چوره ك كسه نليك، دوز چوره ك و بير چوخ آيرى اصطلاحلار دوزه لير. «يازان چوره ك و آنون چنشىدلری حاقدان يازير:» قاباقلار لاواش، و لاپ چوخ تندير لاواشى دب ايميش؛ ...آخماقا يا چوره يي صفى بازارئنن جومه مچيده چونن ايكي هاچا آلدوغو يرده دوشه نيب ساتنلاردي. آلا چرشابا بورونردى. لاواشدان باشقا ايكي جور كو كه وار ايدى. بيرى تنديرده پيشيريلن و آدى اله كو كه؛ بو كو كه سُمودان آز يمه لى آلاردي. سُموچولار كُماش آدانان كرپيجى چوخ قالن ايچى بوتون پوف لنميش چوره كلر ده پيشيره ديلير. اُبيرى چوره كلردهن فرقى آلان، -خميرى ده پيشيرمه سي ده- سنگك، نه لاواش كيمي ات پالچنغندان دوزه لميش لاواش تنديرينده، نه ده تاوا داش دوشه نميش كو كه تنديرينده پيشيريلردى.»

يازان تبريزين پيشميش لريني و يمك لريني ياخچى تانئير بو حاقدان چوخ گنیش بيلگی سي وار. يازان او واشيك يئمكلرين ده ن توتמוש كوچه ده آش ساتان و جئربئزچى دان دا سوز آچير.

محمدعلى تاج احمدی تبريزين قهوه خانالارى حاقدان اينانيلماز قده ر بيلگيه صاحب دير. اؤنجه بير قيسا موقدديمه ده چاينانالارا نه اوچون قهوه خانان دئليير، سببى نى ايضاح ائدير. سونرا داوام ائدير: «...چاي ساتان قهوه لر يا قهوه خانالار تبريز شهرينده ايكي بويوك بؤلومه بؤلونه بيلير. بيرى بوتون شهرده تانئمئش و آدلئم قهوه لر، و بيرى ده محله قهوه لرى. تانئمئش قهوه لر اوست اوسته هامان مدنى تبريز آداندردغئمئر يرده ايديلير. يانئى كريمخان ميدانئندان قُتقاباشئنا كيمي، شهرين گون چنخان گون باتان خطينده. معمارلار قهوه سي، -ساعات قباغئندا اوست اوسته ايكي بويوك چوخ واخت دلو قهوه خانان وار ايدى... باستان قهوه سي، آذر قهوه سي، آشقلار قهوه سي، خروزبازلار قهوه سي و استئنا آلاق بازارئن ايچينده ايكي قاپئلى دا حاج عباسعلى قهوه سي يا بير پارا آداملارئن دديگى كيمي اششه كلر قهوه سي. ..بير پارا آدلئم، آما بو جئزئقدا آلمايان قهوه لر ده وار ايدى كى، عموماً ايلين ياز ياي فصل لرينده برک ايشلك آلار دنلار. بونلاردان قولله قهوه سي، گزران قهوه سي، شاهگؤلوه قهوه سيني سايماق آلا ر. تاج احمدى محله قهوه لر ين دن ده دانئشير: «محله قهوه لرى، آلدوقلارئ محله نين، يا انا ياخنن يرلرين اُتورانلارئنا تانئش آلاردي... آلاردا عموم شهر قهوه لرى خصلتى آلمازدي.»

«ياشادغئمئر تبريز» ين بير بويوك بولمه سي تبريزين محله لر ين احتوا ائدير. تاج احمدى بو بولومه تبريزين محله لر ينده ن، كوچه لر ينده ن و بازاريندان اطرافلى بيلگى وئيرير: «تبريز محله لر يننى طبيعى جوغرافيا اوزو ايله بؤلنده چاي آشاغى ساغ الده، يانئى قوزيده سُلدان ساغا امره قئز، دوه چى، سُرخاب، ششگيلان، باغمشه نى، چاي آشاغى سُلدا شام قازان، حؤكماوار، خطيب، منجم، قره آغاج، كوچه باغ، اهراب گزران، ليل آوا، چرنداب، مقصوديه، مارلان و خياوان محله سيني سايماق آلا ر.»

شهرين قوزيىنده آشاغندان ميدان چايشنا، يوخارندان اينالى داغنا سۇيىكەنمىكە له دوه چى، سىرخاب تارىخ بۇيو بو استقامتده بۇيوه بيلمەزميشلر. امره قىز آما سۇل بۇيرونده آجى دوزونه و اورمو گۇلو چۇكك ليگى باشلانشتنا گۇره بۇيومه امكانى ارتتق آلموشدور. بو يۇنده آجى چايشندان آيرئلان سووارما ارخلىرى و يرين دوزلويو شهرين بره كىلى حومه سینه دۇنموش حكماوار يرلىرى، جامشاوان، عمزىنه دين، نوكززه، قره مليك يرلشردى ... شهرين گون چىخانى و گونىي مارالاندا توتدو، گزرانا كىمى اوزوم قانالارى ايله دۇو ايدى و آذربايجاندا اكيلن ۱۲۰ اوزوم چىشىدى نين چۇخو بو باغلاردا و قانالاردا بجه ريليردى. ... سىرخاب، خياوان، مارالان محله لرى شهرين مركزى و اُرتاسنا گۇره يوكسكده يرلشير. بازار، مقصوديه، اهراب، كوچه باغ، قره آعاج، منجم آشاغندا يرلشيب و گون باتانا شام قازانا سارى گتديكجه آلچالقلئغى آرتار.

...شهرين مدهنى مركزى اُنون اُرتاسندا ايدى. دمك اُار كريمخان ميدانئندان گجىل، قُنقاباشى، فولگوش باشى راستا كوچه آغزى ايله بل لنديرمك اُاردى. بورانئن لاپ سىخ يرى ده ساعات قاباغئندان گجىل قُنقاباشى آراسى ايدى. بوتون تئاترلار، سيناملار، كىتاب ساتانلار، كافه لر، ميخانالار، زاد دا بوردا يرلشردى... شهرين ايكي، بالا و بۇيوك گزمه لى پاركى دا بورادا ايدى. ار كين اته يينده بالاباغ، گجىل، فولگوش باشى، قُنقاباشى آراسندا گولوستان باغى يا ملت باغى ايدى. ملت باغى نئن دۇرد بوجاغئندا بۇيوك دمير قاپنلار وار ايدى. معجرلر كىمى. هر قاپى بير بۇيوك گيرده ميدانا آچنلاردى. گجيله سارى، فولگوش باشى، قُنقاباشى و ستارخان ميدانى اصل گيريش قاپسى. گجيله سارى باقترخان، فولگوش باشى دا نادر (شاه) ميدانى. بو آدلار مىللى حكومت دۇرو قىموشدولار و هر ميدانئن اُرتاسندا ميدان آدئنا دوزله ميش آدمئن مجسمه سى. ۱۳۲۵نجى ايلين ۲۱ آذريندهن سُرأ بو مجسمه لرى يىغئشئدئردئلار.»

يازان گولوستان باغى نئن ايچه ريسى حاقددا اوخوجويا گئنىش بيلگى وئير.

آما باخاق گوره ك تاج احمدى گولوستان باغى نئن اشىگى حاقددا نه لر يازير: «گولوستان باغى نئن اشىگى ندهن دانئشماق اُلماسا حكايىت يارئمچئنلق اُار. دوغرو دانددا گولوستان باغى نئن اشىگى اوزو بير غريبه بير دونيا دير. باغئن اشىگى نده اوزون گۇلون يوخارئشندا بير نچه قومار باز، قره خال سالان، تسىح ساتان، لاتار اُونو اُينادان، چارلز ديكنز، ويكتور هوغو رُمانلار شخصيتلريندهن اُلان آقارلار وار ايدى. اله پشه كار، اله طبعى فئرئلاق كى، آدام دوز گوندهن آرتتق اُارا ايناناردى. اخ تو ديهن قره خالچى گونده بير نچه اوزو كىمى ايش سيز، دۇردو بشينه بُرجلو آدمى سوب اراده نى دوزه لئمه سه ايدى و باغ قاباغئندا كى ميخانادا يا نالچكرلره ياخئن چتى نى وئرماسايدى گونو باشا ورمه زدى.» يازانين بوديلى نه قدر جانلى و اورىژينال تبرىزه دانئشيلان ديلدير. قوندارما ديل دئيل! يازان داوام اندير: «خاچ ايكي ليگين قئراغئنى بو كوب، چۇمبه لئمه وئران كارت سالان اخ تو ديب ساغا يا سلا توپوره ن، آياق اوسته باخان يازئغى اله خاطر جم ادهردى كى، - اوزو ده اوز الى ايله قىسايدى هچ اُلماسا شكه دوشردى، - ايكي تومنىگى آتئب قئراغى قئلميش خاچ ايكي ليگى گۇتوره نده، اُنون نم هانسى معجزه ايله قئزئل اُنلوغا دۇنمه سىنى گۇره نده، بيله سىنى اله سيقو تر باساردى كى، آز قالاردى قبض روح اُلسون. و باشلاردى اوزونو دانلاماغا، و اگر جيسينده بير آيرى ايكي تومنىك قالمئش اُلسايدى عوه ضينى چئخماق اُنو اله بير كۇكه سالاردى كى، دا گۇزو قارالاردى و بونو دا هچ، يره قىمامئش اوتوزاردى. هردهن بونون فلاكتى اُرا چاتاردى كى، اخ تو ديه نين ده يازئغى گلهردى، و بونو خيلاص اتمك اوچون بوساتى يىغئشئدئرب اكيلهردى.» و «قىيش بوران سنه و ردىگى ميدادى هر نه تهر سالسايدئن اله بۇشا چئخاردى كى، اله بيل بو هچ قيش دگيل، دُغرام دُغرام گون دور. اراده دوزله مك هامان، طره فه آيرى بير فيكره دوشمه يه يا اُنون يخه سيندهن ياپئشماغا مجال

ورمه‌میش یخا چنخاردی. بله بیر آدام بوردا یخوموش! یوخاریدا گتیردیگیم منظره نه قده رجانلی دیر. شهریارین دیلی ایله دئسک: بیر سینما پرده سی دیر!

یازان بیر ایکی جومله ده اوخوجویا چوخلی بیلگی لر وئیر: «باغ قاباغئندان آرالانئب ارکه ساری گلنده، سُل الده شوروی مریضخاناسی وار ایدی. ... ایندی اُ مریضخانا یُخدور. چُخدان یغئشئلب. بو آما هامان مریضخانادر کی، دیردیله ۲۱ آذرده بی‌ریا بورا گیریپ یُخ اُلموشدو. بوندان یوخاری کلباسی سیناماسی ایدی. یانقئندان سُر ایل لرله باغلی قالمئشدی. سُرالر رکس آدی ایله آچئلدی. .. اُنون دالی کوچه‌سی باغ قاباغئندان پاساژئن دالئتا، اُردان میارمیارا و اُردان دا فردوسی خیوانئنا چنخاردی، اوزون بیر کوچه. کاتولیک لرین کیلیسه‌سی و اُندان قاباقدا دا سُرالر آچئلان هتل پالاس وار ایدی. چُخ آدام بو کوچه‌دن گل گت اله‌مزدی. قُرخاردئلار، یا اوشونردیلر. اُرا متروپل سیناماسئنن دالئسی ایدی و دالی قاپئسی اُرا آچئلاردی. دمک اُلارکی، جومه مچیدین حُوصخاناسئندان آرتق بوردا دووارا ایشه‌ین اُلاردی اُمونیا کئن توتا بیلسه‌یدیلر گونده بیر نچه مترمکعب اُلاردی. بورونا دسمال توتمامئش گچسه‌یدین اله آجئشاردی کی، آغلادان قاز کیمی بیر زاد اُلاردی.»

تاج احمدی نالچکرلری هر طرفلی وچوخ جانلی تصویر اندیر: «بو کوچه‌نین کچیرتدیگی گونلری، تاریخی، نال دوزه‌لدهن زمانلاردان، سُر کفلی لرین، بُو یوگ آقا چاغئرانلارئن، پیچاق چکه‌نلرین، بیر ایستکان ایچمه‌میش اوزوندن چنخب اوزونه گیره‌بیلمه‌نلرین، آختر وقت اُغرون گلن، تازا جوان دانشجو، محصل حکایتی. دایانمادان کچن گونلرین، یازئقلارئن، روزگارئن بیله‌لرینه پیسلیکدهن سووای هچ زاد گُورسدیلمه‌نلرین دیرلیگی، هر جوره استعمار اُلان اینسانلار.»

«...ملت باغی‌نئن گجیله یاخئن قاپئسی یانئندا باقئرخان میدانئندا، گجیلده کی کاروانسارالارا گلن کندلی لرین گلیب باش قنخدئرماغی اوچون آزاد هاوا سلمانئ‌لاری وار ایدی. پوتلوق اوسته اُتوران باش قنخدئران، باغئن معجر آلتئ سکی سینه قُیولان آینادا اوزونو گُوره و یاندا کی، آزاد هاوادا دارچئن چایی ساتان قهوه‌چی‌نین گتیردیگی دارچئن چایشن ایچیب باشئنی دا قنخدئرنئب گده‌ردی اُ بیری ایشلرینین دالئسئجا. بو سرویس هچ نیویور کون «والدُرف آسُریا» هتلینده ده تاپئلا بیلمه‌زدی. اُردا دارچئن چایی نه قیریر، دارچئللی جین اُلار... گجیلدهن باغا ساری خئردافروشلارئن اؤلکه‌سی ایدی. عقلیوه نه‌منه گلسه‌یدی بوردا ساتئلاردی، یا دوزو ساتئشا قُیولاری، چون بیر پارا زادلاری نه ساتان و نه گُوز دُلانئران مشتری تانیاردی. بیلمه‌زدی هاردان گلیب، نه اوچون اوموش و نه اوچون ده اُلا بیلهر. بس صور اسرافیل چالئناناجان قالا بیلهردی. هچ اُلماسا بوساتئ دُلدوراردی کی، ایشله‌نمیش پنسیلین اینه‌سی شوشه‌سیندهن توتدو دلیک تنیکه دُلچایا کیمی هر نه‌یین اوستونه بیر آد قُیماق اُلاردی یا هچ قُیماق اُلمازدی، آما بیر زاددان، پالچئقدان، شوشه‌دن، دمیردهن، داشدان، میسدهن، بورونجدهن چُندانان دوزه‌لمیشدی، یا اُندان قُموشدو. هر زاد کی، بیر زادا اُخشایا بیلهردی بو بوساتلارا دوزولردی. اله خئردافروش اُلاردی کی، آخشاما جان دوزه‌لتدیگی، دُشه‌دیگی جئرنئندردان یوز آلتئن دا ساتا بیلمه‌زدی، ساتسا ایدی ده اوچ پنابات، هچ بیر سنگک ده اُلا بیلمه‌زدی کی، ایکی قئران ایدی. بس نه‌یه سحردهن آخشاما بازار اصنفلارئندان چُخ اوزون ساعاتلار اُردا دایاناردی؟ باش قاتماق اوچون؟ اوزونو بیر کسبه بند اتمک اوچون؟ بس هاردان کچینه‌ردی؟ نه بی‌یردی؟ نه ایچه‌ردی؟ هاردا یاتاردی؟ بیر دگیلدی، ایکی دگیلدی. گُوزون ایشله‌دیگجه وار ایدی. بولارئن آلتجئ‌لاری مشتری لری ده اله بولارئن تایی ایش سیزلر، پولسوزلار، یُخسول لار ایدی. هله اُلار بولارا گُوره اصناف ایدیلر؟»

«یاشادئغمئز تبریز» ین بعضی قطعه لری بیر رومان پارچاسی اولاییلر! کیم تاج احمدی کیمی بو بازاری وصف انده بیلر!

«... گجیلین، یانی قاپئئنن یانی باقئرخان میدانئنا ساری جوربه جور معره که‌لرین، نغیل دیه‌نلرین، اُیونبازلارئن اوستو آچئن، یانی آزاد

هاوا صحنه سی ایدی. بیر درویش وار ایدی اوزون سققلی، بالاجا اُغلو ایله، و تهری تابلولاردا اُلان فتحعلیشاها اُخشایشی وار ایدی. بو درویشین گُوردویو ایشلردهن بیر حلقه سی بله ایدی کی، روزنامه کاغازنی هامی نئن گُوزو قاباغندا آغزنا سُخوب یی یردی و اُنون دالسی بُغازندان بیر ایکی متر اوزونلوغوندا رنگ برنگ کاغاز چِخارداردی.»

تاج احمدی ایلان لا دانشانلاردان؛ آغزی کُپوک لَنمیش نغیل سؤیله ین دن ده دانشیر.

تاج احمدی تبریزین «باغ وحش» ین خاطر لادیر: «باغن اوزبه اوزونده دُلدورولموش چوخورلارن یانندا اتوبوس ترمینالی دوزه لمه میشدن قاباق بیر جار، «باغ وحش» دوزه لمیشدی. بیر نچه حیوانلا حتی پئس پئسلی زاد دا وار ایدی. اُنا گُوره کی، بو اُزو ده بیر حیوان ایدی دا! دا دیردی کی، بو هامی نئن سرداباسندا وار، اُزو ده دیرسی! قاپندا بیلیت آلناردی و قاپندان کِچیب دووارن اُتایندا جرجناوار دا گُورمک اُلاردی. ایندی یه کیمی هج یاندا بله اورینال «زُو» یا باغ وحش گُورونمه میشدی. اله بیر وسعتلی یر ایدی کی، ایکی سیچان ساواشایدی بیر تله یه دوشه ردی. بو باغ وحش سُرَا دانشگاهدان یوخاری بؤیوک بیر یره داشندی و حیوانلاری دا چُخالندی. اُ جومله دن بیر آیی دا اُرا کتیریلدی. یالان دُغور دیردی حسو مشه سیندهن توتوب کتیرمیشم. بو آیی نئن آیاغی کیشی یه دوشمه دی. اُنا گُوره کی، آیی اوستانی توتوب، سئخب اؤلدوردو. باغ وحشین اوستاسی اؤلندهن سُرَا بوتون آیری ایشلر کیمی دالسننی توتان اُلمادغندان اُرا دا داغندی، یئغشندی. حیوانلاری دا ایله ریمیش کی یا آجندان یا دا آیری بیر سبدهن آرادان گتدیله.»

تاج احمدی گجیلین تصویرینه داوام اندیر: «شهرین آیری یرلرینده گجیلده اُلان ایشلردهن بیر یه بیر نچه سی باش ورسه یدی ده، هج بیرینده بو ایشلرین هامسی بیر نچه یوز مترلیک یرده باش ورمه سی گُورونمه زدی. گجیل اؤزلویونده بیر عالم ایدی. بیر یانی ملت باغی، بیر یانی نال چکرلر، بیر یانی دا چوخورلار. کندلی شهرلی کوتله سی نین بیر بیرینه قارشان، بیر بیرینه قوشان یری ایدی. اله بیل دورو چای، بولائق چای سولاری دنیزه چاتان، دنیزه تۆکولن یری ایدی. بو قارشانغین ایچینده هم «ژان والژان»، هم «قاورش»، هم «ژاور»، هم «تُم سائر»، هم «هاکلبری فین»، هم «چارلز دیکنز» ین یتیمده کی پرسناژلارنی گورمک اُلاردی. اُیونباز، جیه گیره، درویش، خرداواتچی، جتربتچی، باقال، گویجو، حامبال، کُونه پالتارچی، بکارا باشی یانندا معطل بگ، تقاعده گتمیش آجان، اخ تو دیب قره خال سالان، جولوت، جوه للاغی، شره شور، دؤش عابباس، تأمینات، فئرلداقچی، داردیبیندهن قورتولان، ننه سینین امجه یینی کسه ن، اُلدان کِچن، کنددهن گلیب هویوخ قالان، قب قزُوجو. هامسی گجیلی تانر و اُنون پرسناژلارندان ایدی.»

کیم بو گوزلیکده وبو جانلیغدا گجیلی تصویر انده بیلر. حیفیم گلیر بونلاردان واز گنچم! منجه داها تبریزده بنله بیر دنیا یوخدور. آخی منده قیرخ ایله یاخیندیر کی تبریزدن چیخمیشام، ائشیدیکلریمه گوره داها او تبریز یوخدور!

یازانیمیز یازیر: «گجیل صایله میر میداننا گُوره بالاجا میدان حساب اُلاردی. آما گجیلده اُلان دنیا صایلمیرده تا پئلمازدی. گجیلین گجه سی ده صابلمیرین اؤلو گجه سینه گُوره بیر یاندا نال چکرلره گُوره، گل گتلی و شولوق اُلاردی. صایلمیرده هاوا زیاره ت یرلری هاواسی اُلاردی. آشقلا قهوه سی گجیلده ایدی صایلمیرده یُخ. گجیلین معره که لری اُیونبازلق لاری قارشسندا صایلمیرده قره سیدگیل وار ایدی. گجیل مدنه تبریزین یاپششقلی بیر پارچاسی ایدی. صایلمیر چایشن اُتایندا دوشوب هنده ورینده کی محله کیمی گجه نین قارائنی اُرا تَر اُردی.»

تاج احمدی تبریز محله لرین صیفی جهت دن ده ایضاح اندیر و مشروطه حرکاتیندا محله لرین موقعینه آیدیلیق کتیریر و

مشروطه نهضتینده تبریزین «اسلامیه چی» و تبریزین «انجمن چی» لرین اوینادیغلاری رولی آچیقلا بیر: «اوست اوسته میدان چایینن ساغ الینده آلان اوچ محله ششگیلان، سترخاب، دوه چی، شهرین بؤیوک پایتندا یرلشن قالان محله لردن آز چُخ ده بییشیک هاواسی وار ایدی. ششگیلان کند بی یه لری، تُرپاقلی لار یا بیر تهر آریستوکرات هاوا داشیاردی. بو دا قاری کورپوسو ایله جاباخانا آراسندا دوشموش ولیعهد و حره مخانا یا یاخئن الماسی ایله باغلی ایدی. مجتهد کوچه سی آما ولیعهد اوی نین دوز قاباغندا یرلشیردی و دینین حکومتی نه قدر یاخئن الماسی و یاخئن الماق ایسته مه سی کیمی دوشونوله بیله ردی. یانی حاکیم طبقه لر و حکومت اوچون گره کلی آلان جاباخانا بیریرینه سئخ یا پشمشددی. معلوم دور کی هچ واخت کاسئب بیر محله ده بؤیوک بیر مجتهد ایله شمه میشدی. میدان چایینن گونینده خیوان، مارالان خلقی محله لر، مقصودیه وارلی لار، بورژوا اعیان محله سی، چره نداب، لیل آوا خلقی محله لر، اهراب وارلی اعیان محله سی سائلا بیله ر. کوچه باغ قره آغاج دا خلقی محله لر دیر. دوه چی، بیر چُخ بازار تاجیرلری آلدوغو اوچون، برک دینی و بیر چُخ حال لاردا دمک آلا ر محافظه کارلقدان آرتق ارتجاعی محله آلا بیلیمیش میش. بو دا ایگیرمینچی یوزایل لیگین ایلک ایل لرینده تبریزده باش وره ن دؤیوشلر زماننا قایندئر. محمدعلیشاه تهراند ملی شورا مجلسینی لیأخف و قزاقلار الی ایله تُپا دُلا یاندان سُترا، اؤلکه نین هر یانی تسلیم اُلدان سُترا، آنجاق تبریز شهری، دوه چی محله سی استثناء الماقلا شاها باش اهیمیر. بو آرادا حیدر تکیه سینده اسلامیه آدلی مرتجع ماللارئن مجلسی قورولور و اُرانی قُرویوان و مشروطه چیلره قارشئ و ئرئشانلاری دوه چی محله سی اهلی تشکیل ادریر. یانی اسلامیه ایالت انجمنی قارشئندا دوراند، دوه چی ده تبریزه قارشئ دورور. پارسیده گُمون هاما ن تبریزین مشروطه دؤیوشلری کیمی بیر حادثه دیر، قئرخ ایل فاصله ایله. اینتاسی پارسی گُمونو معین دلیل لره گُوره تبریز حره کتینده ن آز زماندا چؤ کموشدو. آما هر ایکسی وطنداش ساواشی دئر. گُمون بورژوا حکومتی دویر مکده ن اؤترو، مشروطه بورژوانی فنودالا قارشئ ایش باشئا گتیرمک اوچون... اُییدا دوه چی محله سینده اوزون ایل لر تک بیر باشباش خیوان وار ایدی. قالانی قدیم کوچه لر ایدی و کارخانا، تشکیلات، دانشگاه، مدرسه، چاپخانا، سینما کیمی زادلارئن اُردا الماماسی، اُنون اؤز قئئندا قالماسئا آپارئب چئخارتمشددی. حتی حزبلرین آزاد اُلدوغو دُورده ۳۲-۱۳۲۰ هچ حزبین دفتری دوه چی ده قُیولما مشددی. بوتون بو تشکیلاتلار شهرین اُرتاسندا و قوزایدان اوزاق یرلشمیشدیر.»

محمد علی تاج احمدی «باشادئغمئز تبریز» ده مشروطه نهضتینه بویوک قیمت وئریر: «راستا کوچه ده ایندی مشروطه اوی آدلانمش موزه او، حاج مهدی کوزه کنانی اوی ایمیش و مشروطه یه گُوره ده ایلک یئغئناق اله بو اوده اُلموشدور، و ایندیکی آدلئمق دا بونا گُوره دیر... بُستخانا کوچه سینده مشروطه حره کاتئندا بؤیوک رُل اینامش فایتونچولار مجیدی وار ایدی کی، سُرلار بیر پارا یانلش اُراق سامسامخان مجیدی چاغئرئردئلار. شیخ سلیم بوردا مینبر اوسته دُورد بارماغئنی بیر، مینبرین دسته سی اوستونه قُیوب دیره میش ملت، مشروطه اُلسا کباب بیه جک سیز، باخ، بو انده! شیخ سلیم نیقالای سالداتلاری تبریزی توتاندان سُترا بیر عاشورا گونو ثقه الاسلام و آیری تبریز مشروطه چیلری اُن نفر لیکده آسئلدئلار. نیقالایش بو جینایتی اؤز اؤلکه سینده گُوردو یو جینایتلرین دالئسی ایدی...»

بُستخانا کوچه سینده بُستخانا دامدashi نئن آشاغئسی بیر بؤیوک حیه ت ایدی... بو بُستخانا تاریخی بیر یر ایدی. مشروطه دُوره سی و نفت ملی لشمه دُورونده تمام گُونده ریلن تلگرافلار محمدعلیشاها یا آیری سیاسی آداملارا مثلاً تبریزین مجلس وکیل لرینه گُونده ریلن تلگرافلار، بردان گده ردی و جواب دا بورا گله ردی. بورا اینگیلسلرین چکدیگی، هیندیستانی اینگیلیسه باغلا یان تلگراف خطی اوستونده یرلشدیگی اوچون اهمیت تاپمئشدی.»

تاج احمدی بعضی اختلاز هیرسین گیزلمیر: «پستخانا کوچه سینده کی دامداسی تاریخی بیر پریمی کیمی ساخلاماغش هج بیر چتینلیگی آلا بیلیمه زدی. ... حتی بیر بالاجا موزه کیمی ده دوزه لدیلیب ساخلانلا بیلهردی. تاریخه حورمتسزلیک آلودور. اوروپادا چؤلون آرتاسندا بیر عیماره تین آتاغندا بیر صنده لی ساخلایب هامیا گورسدیرلر کی، لوی ۱۴ اودان گلنده بونون اوستونده دینجه لیدیر. بیز آما ایالت انجومی نین محمدعلیشاهی خلع اتمه سی تلقرافتی وئران دسگاهی ساخلاماغی باشارمامشئق... تک ده ا دگیل. شهریمیزین بوتون قاپلارنی دروازالارنی یئخب یرله بیر اتمیشیک. تبریز ایکی یوز ایل لیک شهر دگیل کی، هج بیر تاریخی آلماسن. پر ترنمه سیندهن قورتولان بینالاری دا اوزوموز داغندرتق. هانی رشدیہ قلاسنئن قائلقار؟ هانی شامقازاندان بیریری اوسته قالان دورد کرپیج؟ ا دا ارک. ایالت انجومی دامداسنی سازلایب موزه کیمی ساخلاماق یرینه ارنی پرآلما بادئمجان میداننا چوریمیشیک. بونون آدی نه آلا بیلهر؟»

تاج احمدی: «پستخانا کوچه سیندهن چخاندا تربیت خیوانی گون باتان، غربی بولومو ساغا و سلا گدیر. سلا ۲۰-۳۰ متر ایانا انجومن دربندی دیر اورا دا حاج رسول عطایی سعدی مدره سه سینی آچان مدیرین آتاسنن و اوزونون اوی ایدیر. انون آتاسی علی اکبر عطایی انجومن یلوندا توفنگ گورتوروب دویوشلردهن ایمیش. ... بوردا بیر انقلاب یاشانبدئر، بیر انقلابا باشچئلئق آلودور. بورا نه اسلامیه باتا بیلیم، نه مرکزی دولتین اوز مین قشونو، نه گتیردیگی قره داغ، شاهسوهن الاتی باتا بیلیمشیدی. بورانی سوسدورماغا خارجی بیر قودوز دولتین سالداتلاری گلمه لی آلوب.»

تاج احمدی لازیم گلدیک ده کوچه لرین آدینی دا آراشدیریر: «مدرن حوله نُخوما کارخاناسی، برق لامع کارخاناسی زیقئر کوچه سینده ایدی. چخارای زیقئر آدنی زئغلار یا حتی آلمان آدی زیقئر کیمی بیلیمشیلر. آما نهجه کی بو کوچه دن آشاغندا گنجه لی بگ (گنجعلی بگ یخ) یانی گنجه ایالتیندهن گلن بگ، - نهجه کی، تبریزی، ارده بیللی، زنگانلی، اورمولو وار - کوچه سی وار، زیقئر ده قافقاز داغلارندا یاشایان، داغستانلی لار، چچن لر، قاراجیلار کیمی بیر طایفا، خلق آدندان دئر. و هامان یردهن بیر آز ایانادا لک لر کوچه سی وار. زیقئر کوچه سی اوز قره آغاجلاری ایله تبریزین انلی و گوزهل کوچه لریندهن دیر.»

یازان شهرین قدیم گورمه لی پرلریندهن اولان داش ماغازالاردان دا دانیشیر: «... اوزون ایل لر شهرین ایتاق یری آلموش شهناز خیوانی نئن چیگنی بو ماغازالارن آشاغسندا آیری آیری دوکانلار، یمک خانالار، سلمانلی، ایکی میخانا، قهوه خانان، چوره کچی، ات ساتان، پیچاق ایتیلدهن .. وار ایدی.» یازان شهرین لاپ آدلئم قنادسی حاج شفیع قنادی سیندان و تانئمئش تواضع (حاج علی) قورو یمیش و آجیل ساتانین نان دا آد چکیر.

محمد علی تاج احمدی اوخوجونو تبریزین گنجمیشی ایله ده تانیس اندیر: «قباقلار تبریزده آلمان، آمریکا، اوروس، اینگیلس، عثمانلی، فرانس قنسلوخانالاری وار ایدی. بونلار تبریزین دارالسطنه آلدوغو زمانن یادگارلاری ایدی. فرانس قنسلوخاناسی اوزبه اوزونده ده کاتولیک لر مدره سه سی وار ایدی. بو مدره سه سرالار ابن سینا آدلاندری و درسلی فرانس دلینده آلودور. انقلابدان سراسن و نسان دپل ترک دونیالاری تبریزدهن گدهنده مدره سه ده باغلانندی.»

تاج احمدی تبریزین آدلیم اصنافلارینی، باققالارینی، سلمانلی لارینی تانییر و اولاردان دا یتری گلنده یازیر. یازان، شریعتمداری قوما گنتمه میشده ن قباق یاشادیگی اوین آدرئسینی ده وئیر: «آسید کاظم شریعتمداری گیلین اوی، گجیلین قاپسندا گورجانلی لار دربندی ده ایدی»

تاج احمدی تبریزین محله لرین، کوچه لرین وائله جه ده تبریز بازارین او قدر گوزل تانییر کی آدام حئیران قالیر. دئیہ سن بس

تبریز نقشه سین تاج احمدی چزیب. بو یادداشت چوخ اوزون اولماسین و اوخوجولاری یورماسین دیه، من یازانین تبریزین بازار حاقدا وئردیگی معلوماتدان بیر بالاجا اؤرنک وئریره م. تاج احمدی تبریزین بازارلاری حاقدا یازیر: «صفی بازارئندان بوتون بازارئن هر یانئنا، هر کاروانساراسنا گتمک، تابئ یِر اوزونده آز تاپئلان گؤزهل و الوریشلی معمارلئغئنا گؤره مومکون اُلاردئ... دیئلن لره گؤره تبریز بازارئ دونیائن اوستو اؤرتولو بازارلارئنن هامسئنندان بؤیوگو دور. اُن ایکی بازارئ، قفرخندان یوخارئ تیمچه، کاروانساراسی وار. ایندیلیکده آن گؤرکملی یِری مظفریه تیمچهسی دیر. بو تیمچهنین گونبهزی دنیا معمارلئق سویه سینده سائئلان آبیده لردهن بیری دیر و آیری آیری کیتابلاردا ده ییشیک بو جاقلاردان سائئنان و چاپ اُلونان عکسلری واردئر. بو تیمچه مظفرالدین شاه تبریزده ولیعهد اُلدوغو زمان تیکیلیدیر. و بونا گؤره چُخلو حکایت لر دیلیبیدیر. تبریز بازارئئن اصل خاصیتی شهرین و اوست اوسته آذربایجانئن و بیر حدده ده کوردوستانئن گونده لیک یاشایشی ایله باغلی اُلدوغو دور.» اولماز کی یازان، بازاردان یازا جومه مچیدن یازمییه: «...جومه مچیدن دؤرد بؤیوک مچیدی وار ایدی اوچو سُل الده یتیمش ایکی ستون، یاعلی، و شیخی لر مچیدی. ساغ الده میرزه صادق مچیدی. هامان ساغ الده بو مچیددهن سُرَا کلکتچی دوزهلندیره ن قرائئخانا ایدی. سُرَا حیثت اؤزو و ایکی طرفده دوزهلیمش ایکی مرتبه حیجره لر... جومه مچیدده ده تبریزین اُ بیری مچیدلرینه تایی میناره یُخ ایدی... استانبول مچیدلرینه آز قالا گونبه زدهن چُخ میناره قُوبلار. بوردا هامئندان یکه مچید یاعلی مچیدی ایدی. یاعلی مچیدی گیریشینه قایی باشئندا بؤیوک بیر پارچا مرمر داشئندا اُلدوقجا گؤزهل بیر خطله یازئلمش و داشا قازئلمش شاه تهماسب صفوی نین فرمانئ دئر. بو داش، خط یازما، داش یُنما صنعتی نین بیر اینجیسی دیر و تایی تبریزین آیری بیر یرینده یُخدور... جومه مچید آغزی دُغرو بیر دؤرد یُلون آیرئمی دئر. گیریشین دوز سُل الینده حاج امین باققالئن دوکانئ ایدی. ساغ الینده قاباقدا بادامچی بازارا گدهن یُلون باشئندا بؤیوک بیر حمام وار ایدی. بو حمامدا نادرشاه موغان قورولتائنا گدهنده یویونوب گتمیشدی. بو حمام بازاردا اُلان دؤرد حمامدان بیری دیر.»

تاج احمدی ارک حاقدا یازیر: «تبریزین مرکزینده، شهرین لاپ گؤزه چارپان تاریخی آبیدهسی ارک دایانئر. میس کیمی کرییجدهن دوزهلیمش، شهرین باشئا گلن احوالاتئن بؤیوک شاهیدی. دیل آچئب دانشسایدئ نهر دمه زدی. ارک. اله بیل شهر بونا ارک الهیب هر زادا دؤزه بیلیر. تاریخ انا ارک ادیب، تبریز نجه انا ارک اتمه یه یدی؟ ارک تیکیلی سینه گؤره، نجه دوزه لیب. سویو کرییجی هاردان گلیب... چُخلو حکایتلر، روایتلر وار. دوزه لمه سینه گؤره، اوجالئقدا یره نه تهر کرییج، پالچئق، مالات یتیرمه یه افسانه لر دیلیب، فیکیرلر سؤیله نیب،

اُلاردان بیرینده دیلیب :

ارکین قلعه سینه باخدئغئم زمان؛

گلیر خیالئما بیر اسکئ دؤران

نه لردهن تیکلمیش، بیلنمه بیر بو؛

هاردان پالچئغئنا گئیر یلمیش سو؛

بابام اشیتیمشیدی شیخ باباسئندان؛

ارکین قلعه سینی تیکدیره ن زمان؛

قره غول آدئندا جوان وار ائمئش؛

نە چۇخ خورەك يېيىپ، نە چۇخ ياتارمىش؛
 اركىن لاپ باشتا كرىيچ آتارمىش...
 ھانسى خۇكىمدار ئىن فرمانى ايله،
 قلعهنى تىكەرك اديبلر تامام،
 اۆلكهنى حفظ اتمك گومانى ايله،
 كيملر بو تبريزده اlob خۇكىمران،
 كيملر بو ترپاقدا توكوب قنزئل قان...»

يازان دليل ومنطقه گۆستىرى كى ار ك هچ زامان مچيد اولمايىپ: «آمما بىر پارا آداملار نم نه اوچون انون ار ك ليگين گۆره گۆره، گنه ده اينانا بيلمىر لى كى، بو بىر قالا و ار ك االا... ار كى مچيد سايان گر ه ك ايناندر ئىچى دليل لر له بونو گۆرسده بيله. بو دليل لر گر ه ك معمار لىق اصول لارى و تاريخى سنذر له آر خالانان السون. ار ك مچيد االساي مىش، بىرىنجى محمد شاه قاجار... كى، بر ك ايناملى، مؤمن ايمىش؛ اراجان كى اوزونون شخصى اذان ديهنى وار ايمىش، نى يه گورجوستانا قشون چكنده ار ك ده آيرى بگلر بگى لر له گۆروشنده اردا ناماز قىلمايىب؟ ا كى، خراساندا مشهد زياره تينه گدهنده قدمگاهدان باشماق لار ئى چنخارد ئب و حره مه جان آياق يالئن گديب، بو ايشى گۆرمه ييب؟ اوزو ده ا اهميتده اردودا؟» محمد على تاج احمدى يازىر: «بو سطر لرى يازان، نجه كى، چۇخلار ئ اينديه كيمى ارانى ار ك گۆروب وار ك بىلبىلر، بورانى ار كدهن آيرى بىر زاد گۆره بيلمىر.»

تاج احمدى گوى مچيد حاقد ا يازىر: «گوى مچيد منيم گوزومده ير اوزونون مچيد لرى آراسىندا اولچو و معمار لىق باختمىندان الدوقجا گوزهل، الدوقجا تناسوبلو مچيدى دىر. انون كاشلار ئىن حيران اديجى گوى رنگينى هاردا تاپماق ا لارا؟ استانبولون چۇخ سرالار دوزهلن گوى مچيدى ده تبريزدهن آپارنلان معمار لار ئن ايشى دىر، آمما بو گوزهل ليك تبريز ين گوى مچيدى نين دىر. گوى مچيد تبريز ين شانلى كچميشيندهن قالان ايكيجه يادگار لاردان بىرى دىر. ... سرالار بونون گون باتان ياننىدا ايكى مرتبه لى بىر موزه دوزهلدى و آدى ا لدو آذربايجان موزه سى. بو موزه ده ستارخانن ئىپانجاسى و ثقه الاسلامن عىنكى جاما كندا قىولموشدو. سرالار بهروز حشمتين دوزهلتيبگى و شاهگؤلوده قىدوغو آشق دمير مجسمه سىنى اردان گوتوروب گنديلر بو موزه نين دالى بىر ايشقلىق حيه تينه ير لشدىر دىلر.» تاج احمدى يازىر: بىز بورانى دؤشه نكلى گۆرمه ييب و بوردا مراسيم االماسى يادئمزا كلىمىر. آنجاق ۱۹۸۷نجى ايلده شهريار دونيادان گدهندهن سراجنازه سىنى سيدحمزه يه آپارماششدان قاباق بوردا قىوب و بوردان گوتورموشلر. بو دا شهريار اوچون تبريز شهري نين هچ كيمه گۆرسديلمه ميش خۇرمىتى كيمى گۆروله بيله ر.»

تاج احمدى شهريار لا علاقه ده يازىر: مقصوديه ميداننىدان بىر آز يوخارى شهريار ئن اوى دىر. داها ايندى او-موزه دىر. ا بالاجالئقدا اودهن ا عظمتده حيدر بابا، سهنديه كيمى طنطنه نجه چنخب؟ بىر نچه ايل قاباق ارا گدهنده موزه نى دلاندران آقار لارا دانشئغئمئر ا لدو. پارسده كىتابخانادا تانئش ا لدوغوم بىر ايتاليالى پروفوسور منه حيدر بابادان و انو ايتاليا ديلينه ترجمه اتمه سيندهن دانشئدى. آمما بو پروفوسور سهنديه نى گۆرمه ميشدى. منيم تعريفلىمى ا شيدنده ددى اگر حيدر بابانى تانئماسايدئم بو سؤز لرى چتىن قبول اده بيله ردىم. دديم حيدر بابا سهل ممتنع دىر. آمما سهنديه نقاشلىق دى، موزيك دى، سؤزدو، رؤيادى، خيالدى، افسوندو، جادودور. ددى ايندىكى منيم آغزئمى سولاندر ئن انو منه چاتئر. باش اوسته. منه وردىگى حيدر بابانئ ايتاليا ترجمه سىنى شهريار موزه سینه وردىم. من ده سهنديه نى انا گؤنده ردىم. روزگار باشئمئر ئ ا له قاندى كى، داها بيلمه دىم انا گۆره ده بىر ايش گۆره بيلدى»

تاج احمدی بعضی حادثه لرده ن ده دانیشر: «ساعاتا بیر آز قالاندا تاننمیش وارلی صدقیانی اوی دیر. ایکی مرتبه کرپیج قدیم اعیان اوی. اردا تبریزی شاعیر محمدبی ریانشن تُو تو تولوبدور»

تاج احمدی محمد رضا شاهی چوخ ماراقلی تصویر اندیر: «ساعات قاباغی میدانی کچمیشده تبریزین ایناق پرلریندهن ایدی. ملی حکومت ایشدهن دوشندهن بیر ایکی ایل سُنرا شاه تبریزه گلدی و بلدی ایوانندان دانئشدی. قره شین آرتق بیر آدم ایدی. کوچده تک پریشهیدی اوزونه باخان اُلمازدی. آدامدا اثر قُیان تهری یُخ ایدی.»

تاج احمدی شاهگولو وینالی دان یازماغی دا اونومور: «شاهگولو شهرین گرمه لی پرلرینین باشندا دایاناردی... شهرین چتین گرمک پرلریندهن بیر ده اینالی ایدی... اینالی مجیدی نین جان قورتارنبا داغئلما ماسی تبریز داغئلارنن همتی دیر. تعمیراتن، سواغئن هر بیر زادن دال لارنئداداشی یئب چئخاردارنلار. ایندی داها اینالی او اینالی دگیل.»

یازان «پاشادغئمتر تبریز» کیتابیندا، کئچمیشده اؤنملی رل اوینامیش «جاوازخانا» حاقدا، وائله جه ده «زنجیر» ین آدی هارادان گلیر، بیلگی وئریر: «شاهگولویه چؤنن یلون یانئندا واسمننجا گدهن آغ یققوشدان کچن یلون آغزنندا جاوازخانا وار ایدی و شی شوی کچیردهنده عوارض آلئناردی. یلون اینه بیر زنجیر چکیلیمیشدی کی ماشئنلارن و مال لارنن کچمه سی اوچون عوارض اؤدهندهن سُرآ آچئلئب سُرآ دا باغلاناردی. انا گؤره ده اُرائئن آدی زنجیر اُلموشدو.»

. تاج احمدی اوخوجونو تبریزین محله له رینده دولاندیر: «لیل آوانئن اؤزونده آدلئم کوچهلردهن گنجه لی بگ، لکلر و بیر ده قناره دیر... قناره دهن اوسته آمریکا مریضخاناسی و اُندان دا یوخاری سده جان آمریکا قُئسولخاناسی ایدی. آمریکا قُئسولخاناسی نئن دالئسی سد آدلاناردی. سدی آشانندان سُنرا ساغ الدهه موستشار باغی ایدی، آباد بیر باغ.».. سُل الدهه خسروی گؤن کارخاناسی ایدی. قیلاسه لری تبریزده آدلئم ایدی. دامداشی و دوروباسی ایندی ده قالئر. سُرآلار ایشی لاپ آزالئمئشدی. اوروپادان تمیزلیمیش آت و اینک دریسی گتیریب ساتئردی. گؤن ایشی دایانئمئشدی. خسروی کارخاسئندان باشقا ایران گؤن کارخاناسی دا وار ایدی. بو، اُ زمانلار ایدی کی، تبریز باشماقچئلئق مرکزی ایدی. گؤنو ده اؤزوندهن ایدی، باشماقچئسی دا. ایندی اُ زمانلاردان چُخ اوزاقلاشمئشئق. باشماقچی بازاردا چین بایداغی اسیر.»

«...موستشار باغئندان یوخاری ایمامیه قبوستانی ایدی... بو قبوستاندا صمد بهره نگی ده قویلائئبئر. موستشار باغئندان لاله په ساری قئرخئنئجی ایل لرده ایتالیالی لار بیر سُرآ اولر تیکدیلر و اُرائئن آدئنی دا قُیدولار منظریه. بو، سُرآکی گؤرمه میشلر هر نه تهراندا گؤروردولر اُنو تبریزه ده یاپئشدئرماق ایسته بیردیلر. تبریزده اُ سایاق آدلار یُخ ایدی. منظریه، زفرانیه کیمی قُندارما آدلار یُخ ایدی. هر یرین قدیمدهن آدی وار ایدی. اُلماسایدی دا داها آد تاپئب قُیماق اله چتین بیر ایش دگیلدی کی. بو یر دلال لارنن سوقاتی ایدی.»

سد اوستو ایله گدیپ گزران دوزونه چاتاندا قدیم اُلمانلار دوزه لتمیش، سُرآ زیندان اُلموش فرش کارخاناسی نئن آلتئندا اُلمان خیوانی وار ایدی. بو خیوان گزرانا چاتاردی. گزرانندان گدهن و قُفا باشئا چئخان خیوان آرادا آلتئمئش دره جه سُلآ اه ییله ردی و دیده ملت باغی بوچاغئنا قُفا باشئا چاتاردی. اُردان قاباق ساغ الدهن بیر کوچه یلو ایله گدیپ داش ماغازالارا چئخاردی. بارناوا کوچه سی بورائن دالئندا یرلشهردی.

قُفا باشئنن اؤزونده، آدئندان بللی اُلدوغو کیمی واغزالاجان دیمیرل اوسته گدهن، آتئنان چکیلن قُفا بو دیمیر یلونون باش دوراجاغی یا ترمینالی ایدی. بو خیوانندان ایسقالات، تثبته جان اُال بو ال قاراز، دیمیرچی، مکانیک و اتومبیله گؤره اُلان ایشلرله دلو

ایدی. ایسفالات یانئندا ستاره آججو کارخاناسی، شهره تازا آججو یتیره، و اُندان سُنرا شمس آذرین اون ده بیرمانی یرلشیردی. [آججو کارخاناسنا یاپیشیقلی ساکیانین اون ده بیرمانی وارا ایدی. ائله آججو کارخاناسی دا ساکیان گیلین ایدی. ساکیانین اون ده بیرمانی نین اوزبه اوزونده بیزیم چۆره کچی دوکانیمیز وار ایدی. کوکه پز. شمس آذرین اون ده بیرمانی بیر آز آشاغیدا ایدی. م.آ.]

تثیت، آدی گۆرستدیگی کیمی بوغداننی یئغیب ساخالایب شهری آجلقدان قورتارماق اوچون تیکلمیشدی. اُنو آلمانلار دوزه لتمیشدیلر و رسمی آدی تثیت غله ایدی. تثیت دن واغزالا هله بیر آز یلدور. آرادا ایندیکی نفت ساتان پُملار یاخئنلغئندا کلکتچی کارخاناسی وار ایمیش. بورا ایپلیک اهیره ن کارخانا اُلوب و چُخلو ایشچیسی وار ائدی. اُلو کی، ایشچی سایب باخئمئندان تبریزده هامئندان بکه ایمیش. کلکتچی قارداشلاری حاج علیمحمد و حاج محمدباقر ایری صنایع یی یه سی ایدیلر. حاج محمدباقر خیر آدم کیمی تانئمئشدی. خارجه گۆمرویونون تبریزده یئغئشئلب خرمشهر یُلو ایله تهرانا وریمه سی تبریزین خلاص گولله سی ایدی.»

تاج احمدی تبریزین مدرسه لری حاقدا موکمل بیلگی وئیر، آنجاق بورادا من تکجه آدلارینا قناعت ائده جه یه م: «... تبریزده آدلئم مدرسه لرده ن فردوسی، سعدی، پرورش، شمس، روشدیه، ادهب، کمال، تمدن، دالسی لقمان، حکمت، تربیت، منصور، رازی، امیرخیزی، نمونه، تقی زاده اعلان مدرسه لری، ایراندخت، شاهدخت، پروین، امیرنظام قتر مدرسه لرینی سایماق اُلا. ایندی، بوگون سعدی مدرسه سی کلاسلا ری اوستونده ن گونده مینلر ماشئن کچیر. اوشاقلارئن قاچان قاچان، دیریلندی اُیونلارئندا کی قشقر باغر، یرینی مائر سسینه، شوفر سُخوشدور ماسئنا وریدیر. فیوضاتئن کلاسلا ریئن یرینده تئرب یرکۆ کو ساتئلر. فردوسی مدرسه سی اُدوغو یرده دورور. منصور، لقمان، شاهدخت، پرورش، ادهب، کمال، تمدن و خاقانی مدرسه لری یوخا چیخب لارا!»

تاج احمدی تبریز دانشگاهی حاقدا اطرافلی معلومات وئیر: « کچن یوز ایله مشروطه حره کاتئندان سُرأ تبریزده لاپ اهمیتلی ایشلرده ن بیر ده دانشگاهئن آچئلماسی دئر. ۱۳۲۵ ده ایلک آچئلئندا دانشگاه، دانشسرا دامداشئندا آذربایجان یونیورسیتیه سی آدی ایله آچئلئب. آدی تبریز اُلاندا، دُغرودان آذربایجان یونیورسیتیه سی ایمیش. هر دانشکده سینده، هر کلاسئندا آذربایجانئن هر یانئندان، اورمودان، اردیبلده ن، مراغادان، شبسترده ن، اوسگوده ن، زنگاندان و بوتون آذربایجانئن شهرلری، قصبه لری، کندلرینده ن استعدادلی اوشاقلار بوردا بیر نجه ایل جوانلئق لارئی قُیوب علم اؤرگئیلر. تبریزده ن ساعدی، صدارت، تاج احمدی دؤکتور اُلاندا، خامنه دن بابایی، آستارادان عبداللهی دا هامان مرتبه یه چاتئلار. اُ کلاسلا ردا بوتون آذربایجانئ گۆرمک اُلوردو. بیزیم اؤز کلاسئمئزدا تبریزلی، اردیبللی، خویلو، میاندا بلی، عجب شرلی، کۆهنه شهرلی، مشگینلی، اورمولو، گوگانلی، توفارقانلی وار ایدی.»

تاج احمدی یشری گلنده تبریز شهرینین صینفی تضاددیلا ردا ایشاره ائدیر: «تبریزده هچ واخت اعیانلار گجیل قاپئسئندا چوخورلاردا یاشامایئلار. یا مقصودیه نین اعیانلاری قره آغاجئن دیینده. بونون چئلپاقجا گۆزه چالماسی فرصت اله دوشمک هامان چوخورلارئن زنگین اولره تالان اوچون گتمه سی دیر. بو اُدمک دیر کی، حتی ساکیتلیک زمانلاردا دا کول آلتدا یاتان کۆز همیشه اُلوبدور.»

تاج احمدی تبریزین سیاسی - اجتماعی و تاریخی دورومونا نظر سالی: «بیز یاشایان تبریز، مشروطه استبداد دؤیوشلرینده ن بری، شیخ محمدلیک، لاهوتولوق، ملی حکومت، نفت قضیه سی اوچون حره کت و کودتا جره یانلارئی باشندان کچیریدیدیر. و بونلارئن هامئسی اُنوز اُتوزبش ایلین ایچینه ده. بیر آز دالی چکلیب بو تاریخه باخاندا اجتماعی سیاسی چالئشمالارئن، چاققئشمالارئن

سنخلفی بو آز زماندا گۆزه هویوخدوروجو گلیر. « یازان سورور:» نی یه مشروطه دؤیوشلری آنجاق تبریزده باش وردی؟ نی یه وطنداش ساواشی تک بوردا باشلاندى؟ به یه آیری شهرلرده و آیری ایالتلرده هامان آجئناجاقلی حال یخ ایدی؟ نی یه ستارخان تبریزدهن چخا بیلدی؟ یازان اوزو جاواب وئریز: «... تبریزده چخدان آزاده لیک روحی وار ایدی. تبریز اوزون زمانلار پایتخت لیک تجروبه سی و تاریخی وار ایدی. تبریز آزادلغا چاتمئش دونیانشن یلو اوسته ایدی. بوتون اوروپادان گلن سیاحلار، دیپلماتلار تبریزه گلریمیش، تبریزدهن کچه رمیش. تبریز یاخئن استبدادی موسلمان بیر آیری دؤلت له فئشو ایدی. اُنونلا یوزلر ایل دؤیوش، گدیش گلش رابطه سی وار ایدی، سُرالر تنظیمات لا جوان تور کلرله تانشلئغی وار ایدی. مراغه یی لر، طالبولار، میرزه فتحعلی لر، میرزه جلیل مالانصرالدین لر بورا گۆره، بورا ایله ایدیلر. بونلار هامئسی تبریزه بیر بیلک، بیر دوروم ویریدی کی، آیری شهرلرده بولارئن هامئسی بیر یرده یخ ایدی. بیر ده تبریز دارالخلافه دن سُرلر ایکینجی شهر، دارالسلطنه لیگینده عباس میرزادان سُرلر محمدعلی میرزانی دا گۆرموشدو، اُنون نه قده یاراماز اُلدوغونو تانیئردی. اُ یارامازلئق شاهلئقدا تبریز روحیه سی ایله آئشا بیلمه زدی.»

تاج احمدی داوامیندا، ۲۱ آذردهن سورا، حکومت نظامی دؤروندن دانیشر: « ۲۱ آذردهن سُرلر مدره سه اوشاقلارئنا برکن برک تاپشئر مشلار درس کیتابلارئن گتیر سینلر. هامئسنئ یغئب ساعات قاباغئندا یاندئردئلار. ... کیمده اُ توت هاتوتدا کس ها کسده جسارته وار ایدی دسین آبالا، کیتابی نی یه یاندئرئرسئز؟ هیچ کیم دیه بیلمه ز موعول گلدی کیتاب یاندئردی. عثمانلی گلدی، اوروس گلدی گتیرین کیتابلاری یاندئرراق. آما بیز اُنو اله دیک ده، گۆردوک ده... ملی حکومت قضیه سینده بیر بالاجا اوشاق اُلدوغوموزا گۆره بؤیوک خاطیره لر سایا بیلمه ریک. آما بؤیوک لر دیردیلر باهالئغئن قاباغی آئندئ. امنیت گلدی. چُخ ایش سیزلره ایش وردیلر. قترقوم گلدی. مدره سه آنا دلی اُلدو. رادیو آچئلدی. دانشگاه قُیلدو. لئولارئن آیاغی یغئشدئ.»

تاج احمدی یاشادیغی تبریزده ۲۸ مورداد گونلریندن؛ سرهنگ مهرداد گلیب شهربانئنی تحویل آلماسیندان و تیمسار اولماسیندان ساواکدا رئیس اُلدوغوندان دا دانیشر. بو «آدام» رضا براهنی نین «رازهای سرزمین من» رومانین پرسیئولاریندان بیر دیر.

تاج احمدی تبریزده اُیونلار، باش قاتمالاردان دا اطرافلی معلومات وئریز: «اوشاقلاردان اؤترو، بوتون فصل لرده باش قاتماق و اُیناماق اوچون یل لار و اُیونلار وار ایدی. پیلده سته، چیله چیله، اُر تاپا گلریدی؛ اوچ آباق، جئزئق آشتق اُیونو، گیرده کان ماغزئ اُیونو، دووارا وئردئ، جُلا یا آتدی، آغانما، تک من جوت، سققه وئردئ، تیر وئردئ، دؤرد آشتق، پیشده کچدی، آرتئردئ، قاچان قاچان، گیزلن پاچ، ناققشلی، دیریلندی.» تاج احمدی بو اُیونلارین ایچینده بیر ماراقلی مسئله یه ایشاره اندیر: «اینانئرام کی، فیلم دوزه لدهن اؤلکه لرین اؤزونده تک من جوت زاد، بیزیم یاشادئغئمئز تبریزده کی کیمی ایشله نسین و دب اُلسون.» یازار تک من جوت حاقدان مزه لی - دوزلی احوالات دانیشر. .. یازان چئشیدلی اُیونلاردان دا دانیشر: «گول گول یا گولگول، بو اُیون عاده ت اوزره اُروجلوق گجه لری اُیناناردئ. معمول یری ده محله قهوه سی ایدی. بونا تای هامان گجه لرین بیر آیری اُیونو دا تئرنائردئ ایدی... بیر آیری باش قاتما دا قئشن اوزون گجه لری اولرده اُلاردئ. بؤیوک لر نغیل دیه ریدیلر. جئرتدان، کچل، ملیک ممد، ملیک جومشود... و بو کیمی نغیل لرله اوشاقلاری یوخویا وره ریدیلر.»

یازان تبریزین بیر- بیر سینمالاری حاقدان اطرافلی بیلگی وئریز. تاج احمدی تبریز سینمالارین اوروپا سینمالارینه موقایسه اندیر: «اوست اوسته تبریزین سنئمالاری بیریندهن سووی، هامئسی بئشقا بئشقا، یاخچئ سائلن لار ایدی. اوروپاداکی بالاجا سائلن لارئن چُخ چُخوندان قاباق ائدی.» تاج احمدی بیرباشقا یون ده ن ده تبریز سینمالارین اوروپا سینمالارینه موقایسه اندیر: «انقلابدان قاباق

یددی یوزمینلیک بیر شهرین سگگیز سیناماسی وار ایدی کی، هر یوزمین نفره یاخئن بیر سیناما دوشهر. فرانسادا لاپ آز سیناماسی آلان شهرده یوزمین آداما بش سیناما، و لاپ چُخ سیناما آلان شهرلرده یوزمین نفره ۲۵ سیناما سألنو وار. دمه لی تبریز شهری ارائنن لاپ آز سیناماسی آلان شهرینده ده بش یل آز سیناماسی وار.»

تاج احمدی بیر سینامادان دا آد چکیر کی بوتون کنذلی و شهرلی بو سینامانی تانیردی: «...بیرجه بالکن سوز سننما هوما ی سننماسی ایدی کی، سُرَا دُونوب اُلدو ایران سننماسی. اُ دا دوزونه دوراندا بُو یوک بیر تنه بی ایدی. دوم بلن دوز. ...بو سننما پوپولر اُلدوغونا گُوره، یانی عموم سوهن فیلم لری و ردیگینه گُوره دُلو اُلاردی. مثلا مشدی عبادی آیلارلا گُورسدهردی. آرشن مال آلان، احمد هاردادی، مشدی عباد کیمی خلقین اوز دیلینده فیلم لر اُلاندا سیناما زیم به زیم اُلاردی و آیلارلا پردهده قالاردی.»

تاج احمدی بیر ماراقلی مسئله یه ده ایشاره ائدیر: «سیناملاردا فیلم باشلامشندان قباقی بیر آز آیشن اُیون گُورسدهردیلر. سُرَا دا اشهدلریوی دیهن کیمی «سرودشاهاهی» چالئاردی. هله چالئماغی جهنم. هامی دا گرهک یریندهن دوروب آیاق اوسته قالایدی کی، قورتارسنن. بله بیلیرم کی، بو، یر اوزونون هچ اُولکه سینده اُلمازدی. بو سرود چالئاندا اُدامئن اُوزونه یازئلغی گلهردی. چُخ جنلف بیر ایش ایدی. دسمالچی آجانلار چاس دا فُوزاردئلار.»

تاج احمدی آیاق اوستو آل ورجی لرده ن ده دانیشیر، اورنک اوچون: «کُوهنه پالتارچی - کُوهنه پالتارچی نئن اوزون، چُخ اوزون بیر تُرباسی اُلاردی. کوهنه پالتاری آلان سسلهردی، کُوهنه پالتارچی هم ده تک پالتار اُلمازدی. هر زادی اُلاردی، سماوار جامی دا، سماوار دا؛ قب قزوچو - قب قزوچو هر زاد ساتاردی، گُودوشدان توتوب تُغلامادان، سوپایادان، کره نی دن، سوماخپالاندان چئخدی، هر نه اوده میتباخدا ایشله نردی ساتاردی.» کیتابدا بو آلورچیلر حاقدان گئیش معلومات وار.

یازان تبریزده کیتاب حاقدان اوخوجویا معلومات وئریر: «تبریزده کیتابدان، کیتاب ایشینده اُلاندان دانئشماماق اُلماز. قباقلار شوشه یرخانا بازاری کیتاب ایشی نین مرکزی ایدی. لاپ بُو یوک دوکان دا، بازارئن اُرئاسئندا سروش ایدی. یکه بیر ماغازا. بو ماغازادا یازی پُزو اوچون آلان هر اُولچوده، و جزوده کاغاز، قلم وار ایدی.. اُ ماغازائئن یریندهن ایندیکی پاساژ کیمی و یوخارئسی لطفی قهوه خاناسی آلان یرلر دوزهلدی. آیری ماغازالار اومید، فردوسی، حقیقت، سُرالر تهران، معرفت، اپیکور ایدیلر. شوشه یرخانا بازاری هله کیتاب ساتماق یرینه تُیوق اوره ک بُره یی ساتما بازارئنا دُونه میشدهن، خیوانلاردا دا کیتاب ایشی اوچون دوکانلار آچئلردی. شهناز آغزئندا ایکی دوکان آچئلمشدئ بیری کریستال سیناماسئندان قباقی، بیری ده اُنون اوزبه اوزنده اُ بیری الده. بولار ایکیسی ده ایسته ینلر اوچون خارجی کیتابلار دا ساتاردئلار.

ارکین یا داها یاخئن ملی کیتابخانائئن اوزبه اوزونده موزیکالدان بیر از یوخارئندا شمس کیتاب ماغازاسی آچئلمشدئ. معجید آقا ایره وانی ایله رحیم آقا وطنخواه ... سُرَا معجید آقا ایله رحیم آقا آیرئلدئلار و رحیم آقا نوبل کیتاب دوکانئی آچدی.»

[شوشه یرخانا بازاریندا ابن سینا آدلی بیر کیتاب ماغازاسی وار ایدی. مودورو زاخری آدلی معلم ایدی. ابن سینا کیتاب دا نشر ائدیردی. صمد بهرنگی نین بیر سیرا کیتابلارین بیرینجی دغه بو چاپ ائتدی. غلامحسین فرنود بورادا نشر ایشینن مسؤل ایدی. نوبل کیتاب ماغازاسینن اوز به اوزونده کیهان کیتاب ماغازاسی وار ایدی. دولاندیرانی احد آقا مالازاده ایدی. بویوک قارداشی حمید مالازاده کیهان روزنامه سینن تبریز ده مسؤل ایدی. سونرالار نجات مدرسه سینن اوز به اوزونده ارک کیتاب ماغازاسی آچدی. م.آ]

تاج احمدی او ایللرده تبریزده باش وئریش ماجرالار بولمه سینده بیراوملی خبره ده ایشاره ائدیر: « اُ زمانئن اهمیتی

خبرلریندهن بیرری ده بش نفری (ایوب کلانتیری، حسن زهتاب سراب، خسرو جهانبان آذر، جواد فروغی الیاس، علی عظیم زاده جوادی) تبریزدهن دمکرات فیرقه سی عضو اُلدوغو اوچون یا آدی ایله تهراندا محکمه ادیب اعداما محکوم، و گججه طیاره ایله تبریزه گتیریب و سحری اعدام اتدیلر. بو گؤرسه دیردی کی، ایل لرله فیرقه نین حکومته دن دوشمه سینده ن سُر، حکومتین حیرصی هله سیومامشده و اؤز ده ایسته بیرمیش بو اعداملار تبریزده کچیریلین. آخئی تبریز ملی حکومتین مرکزی ایدی.» بو بش نفر ۱۱۰-۱۱۲ فرقه عضو لریله بیرلیکده ۱۳۳۸ نجی ایلده حبسه آلینیب و آغیر شیکنجه یه معروض قالمیشدی لار. فرقه عضو لرینین قالانی اوزون زیندانلارا و بیر نچه سی نی عومورلوک حبسه محکوم اندیلیمیشدی لار. تاج احمدی بو بولومه صمد بهره نگی نین آرازدا بؤلماسی خبرینه ده ایشاره اندیر.

تاج احمدی تبریزین چاپخانالاری حاقدادا اوخوجویا معلومات وئیر: «ایلکین چاپ ماشینی تبریزه نایب السلطنه عباس میرزه زمانئ گلیدیر. بو زمان «قوتنبرق»ین اختراعئندان دؤرد یوز ایلدهن چُخ کچیردی» یازان تبریزده اولان چاپخانالاردان آد آپاریر و هارادا یئرلشیردی لر وائله جه ده عنوانلارین خاطر لادیر، آنجاق بورادا من تکجه آدلارین گتیرمکله کیفیت له نیره م: اخترشمال، فرهنگ، علمیه، شفق، باستان، شعاع، آسیا، رضایی و مهد آزادی روزنامه سی نین چاپخاناسی.»

تاج احمدی موسیقی ایشینده اولانلاردان دا صوحت آچیر: «تبریزده بیزیم زانئمئزدا موسیقی ایشینده و اؤرگتمه سینده اُلان بیر نچه آدم وار ایدی. ارمانی موسیقی معلمی ایدی، دانشسرادا دا موسیقی درسی و رهردی. لله بگ قاباغئندا، قنادی وطن یوخارئئنندا موسیقی کلاسئ وار ایدی. موسیقی اوستادئ حسن عذاری موسیقی دسگاهلاری آدئنی و ردیفلرینی اؤرگدهن، و چالقی آلتلری و تار کؤک لمه اوستونده بیر کیتاب یازئب، اُردا یوزدهن یوخاری ماهنی سؤزلرینی چاپ اتدیریدیر. معروف تار چالانلاردان آقا بیگجه خانی دئر. رادیودا دا چالئبدئر.»

یازان ماهنتلار، اُخوماق لار حاقدادا دئمه یه سؤزو وار: «بیر چُخ ماهنتلار و بایاتلار گونلرین، ایل لرین هردهن یاواش، چُخ واخت بیین، انلدئرئم کیمی کچمه سیندهن، آیرئلئقدان بزیکیب دیله گلیمیش سؤزلردیر.

بیر آیرئلئق، بیر اؤلوم، دونیادا اُلما یایدی؛

آیرئلئق آیرئلئق یامان آیرئلئق؛

هر بیر درددهن اُلا ر یامان آیرئلئق.

قره گیلر اُایلک ایل لرده چُخ اُخونان و به یه نیلن ماهنی ایدیلر، نیسگیل لی ایدیلر.

گلیمیش اُتاغئوا اُیادام سنی،

قره گیله اُیادام سنی،

نه گؤزه ل یارادئب یارادان سنی،

قره گیله یارادان سنی،

قئزئل گول اسدی،

صبریمی کسدی،

آغلاما گولوم، آغلاما بسدی،

قره گیله آغلاما بسدی؛

قره گیلەرتیپیک تبریزین قشماسی و نیسگیلی دیر و اله تبریزین آدئنا یاشیدئی کی، حتی شاعیرلر ده بونو شعرلرینده گتیریب.
رسول رضا بیر شعرینده یازئر :

سُن زمانلار سنی تیزتر یوخودا گؤرورهم تبریزیم؛

یوخوما غملى گلیرسن هر گجه؛

سویون چۆره یین وار می؟ نغمه ن نجه؟

ینه قره گیلە دیر، یخسا داها غملى دیر؟ -

یا

تبریزین کوچەلری دُلان با دُلان،

قره گیلە دُلان با دُلان،

نه سنه قتر اسگیك دی نه منه اعلان،

قره گیلە، نه منه اعلان

بو ماهنتلار و اُنلارلا بولارئن تایی بو توکنمز خزانەنین اشیتمه لی، اُخومالی، و دوشونمه لی قشمالارئندان دئر و نسللر اینسانلارئن غمینی، سۆینجینی، آرزوسی، ایسته یینی اؤزوندە جانلاندئرئب اُلارئن قالارقی سۆزلره دؤنده ریبیدیر.»

محمد علی تاج احمدی «یاشادئغمئمز تبریز» ین سونلوقوندا (سون سۆز) تبریزین گله جکینده ن نیگرانچیلیغینی بیلدیریر. یازان تبریزلی لری فیکیرلشمه یه، دوشونمه یه چاغیریر. او یازیر: «بیزلرین ینی یتمه لیگینده، جوانلئغئندا قولله قهوه سینده اُتوراند، یا ساری داغئن باشنا قالخاند ایاغونئن آلتئنی بوتون باغ باغات گۆره دین. باغمشه باغلارئندان توت گت یانتق داغی آلتی مارالان باغلارئنا. لیل آوادان قاباق سد اوستو ایله گئسه یدین گزرانا جان سد آلتی یرلر باغ ایدی. گزراندان حؤ کماواراجان شهر باغا یاپشاردی. بو باغلار قئسسا بیر ایگیرمی اُتوز ایلین زوالئنا گلدی. باغلار بیریر قورودولدو، یرلری بؤلوندو، ساتلئدی ایکی اُتاق بیر دهلیزیا بالاجا حیه تلی اولره.»

«...ایگیرمی اُتوز ایل ایدی کی، یرسزلیکده ن، ایش سزلیکده ن، جماعتین آرتماستئندان بیر اوجدان کندلرده ن گله نین آختئی دایانئمردی. شهر اهلی بو آداملارئن شهرین اُرتاستنا، و قدیمکی قورولوشونا گله بیلمه دیگی اوچون اُلارئ گؤرموردو. آمما بو آختن اؤزونه حامبال آباد، آقاجان آبادلار دوزه لدیردی. بیر پارا ماهاalda کند یرلی دیلی کؤچوب اؤز کندینی شهرین قتراغئندا قوروردو. حامبال آبادئن هر کوچه سی بیر کند اهلی ایدی.» تاج احمدی بورادا چوخ جیدی بیر مسئله یه ایشاره اندیر کی بیز بونون نتیجه سین ۱۳۵۷ گؤردوک!

«نفتین گلیری پای بؤلوش اُلاندا یاغلی پای قشونا چاتدی... قشونوسیا حالاندیرانلارین بانگینا یاتردیئلدی. تۆر تۆ کونتوسو ده خلق آراستندا پایلانئردی جماعت کندده بیر زاد چئخاردا بیلمه دیگی اوچون، بو پولون سؤرولماسی هاواسی ایله شهرلره اوز قیدو. یمک تۆره ده ن ال لر، یمک ایسته ین آغئرا دؤندو... بوغدانئ، ایچه ریده اوچ تومنه باشا گلن بوغدانئن اونونو حکومت اُن بیر قئرانا ساتدی.» ائله بونون اوچون ده کند جماعتی کندلرده ن گلیب شهرده ن اون آلیب کندە آپاریردیلار! جماعتین بوشدتلە چوخالماسی، یاشایش چۆره سی نین برباد حالینا گتیریلمه سی، سولارین آزالماسی، باغلارین و آغاجلارین یوخا چیخماسی،

تاج احمدی نی جیدی حالدا دوشوندورور: «گۆره سن اللی ایلدە ن سورا تبریز نجه اُلجاج؟ نه تهر ده بییشیله جک؟ بورادا نه

فده ر آدام ياشايا بيله چك يا دوغرودان ياشاياجاق؟ اينديكي ريتم له آرتسا، بو آرتما هندسي آرتما ألاجاق ... گله جك دوغرودان گله جك؟ اورمو گولو اوله جك، آما تبريز قالاچاق؟ تبريز تاريخين اوزاقلارئندان بو گول بؤيرونده واونونلا بير گه ياشايبدئر، ايندي نجه تك قالا بيله ر؟»

محمد علي تاج احمدي بو بؤهرانلارين حلي ني و اورتايا قويولموش سورولارين جاوابي ني ؛ « بؤيوك بير تاريخي تپ چوير گرہ كر....» ده گؤرور!

محمد علي تاج احمدي نين «ياشادئغمئز تبريز» ده اوزونه مخصوص ديلي ووسلوبو وار. گاهدان سني گولدورور، واختي گلنده سني كدرلنديرير. اما اوست اوسته «ياشادئغمئز تبريز» ده آغيرليق يومورونان دير.

يازان شفاهي ديلده ايشلنن و يازي ديلينده ايشلنمين ويا چوخ آز ايشله نن لوغت لردن، ايصطيلاح لاردان (ترمين) ايستفاده ائدير، اؤرنك اوچون: رسول مال ألقاق؛ بتهر ايليشديرمه؛ گدون اؤرگشون گلون؛ هويوخ قالماق؛ اررادهني دوزه لثمه ك ؛ چتي ني وئرماق؛ بؤيوك آقا چاغئرماق؛ ؛ اوهه سسي چئخارتماق؛ دوم بلن دوز...و....

«ياشادئغمئز تبريز» ده ، اوخوجو تبريزين اييني، راييحه سيني آلير؛ تبريزي دينله بير!

۱۰ مرداد ۱۳۹۹ - ۳۱ ژوئيه ۲۰۲۰